

STRATEGIE ROMANĂ LA DUNĂREA DE JOS (SECOLUL I a. Chr. – SECOLUL I p. Chr.)

Valentin MARIN

valentinmarin2005@yahoo.com

ABSTRACT. Due to its strategic position, the Danube was regarded by the Romans as an important frontier. Generally speaking, the Romans arrived at the Lower Danube progressively, coming from three directions: firstly – they came from the West, from the spring and the Upper Danube towards the East; secondly – they came from the East, from the point where the Danube empties into the Black Sea towards the west; and thirdly – they came from the South of the Balkan Peninsula towards the North. This expansion took place gradually, starting from the beginning of the 2nd century BC and ending at the beginning of the 2nd century AD, when Dacia was turned into a Roman province.

Prin poziția ei strategică, Dunărea a constituit pentru romani o veritabilă graniță. Ideea de a strămuta granița Imperiului roman pe Dunăre, după Mommsen, a fost, fără îndoială, opera lui Augustus, după cum granița Rinului a fost opera lui Caesar¹. Din punct de vedere strategic, granițele naturale precum Rinul, Dunărea sau Eufratul apar foarte potrivite pentru apărarea unui imperiu care transformase Mediterana în „*Mare Nostrum*”².

---

¹ Mommsen, Theodor, *Istoria romană*, vol. IV, cuvânt înainte de Zoe Petre, traducere de Joachim Nicolaus, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1991, p. 29.

² Vulpe, R., Barnea, I., *Din istoria Dobrogei*, vol. II: *Romanii la Dunărea de Jos* (în continuare *D.I.D., II*), București, 1968, p. 13.

Ca o privire generală, romanii au ajuns la Dunărea de Jos progresiv, din trei direcții, astfel: o primă direcție – dinspre vest, de la izvoare și Dunărea Superioară spre est, a doua dinspre est, de la vărsarea Dunării în mare spre vest și, în fine, cea de-a treia direcție, dinspre sudul Peninsulei Balcanice spre nord, spre Dunărea de Jos.

Această expansiune nu s-a realizat dintr-o dată ci, gradual, pe etape³, acest amplu proces întinzându-se pe parcursul a aproape trei secole, de la începutul secolului al II-lea a. Chr., până la începutul secolului al II-lea p. Chr., ceea ce, în linii mari ar corespunde intervalului de timp dintre cel de-al doilea război macedonean (199–196 a. Chr.)⁴ și cel de-al doilea război dacic al împăratului Traian (105–106 p. Chr.), când Dacia este transformată în provincie romană.

Analizând evenimentele politico-militare care au avut loc în acest interval de timp, se poate aprecia că expansiunea romană la Dunărea de Jos s-a produs în trei etape, astfel:

- etapa I – de la cel de-al doilea război macedonean până la sfârșitul Republicii și instaurarea Principatului (199–27 a. Chr.);
- etapa a II-a – de la instituirea Principatului până la constituirea provinciilor romane Moesia Superior și Moesia Inferior (27 a. Chr. – 86 p. Chr.);
- etapa a III-a – de la constituirea provinciilor romane Moesia Superior și Moesia Inferior până la transformarea Daciei în provincie romană (86–106 p. Chr.).

³ Bounegru, O., *Comerț și navigatori la Pontul Stâng și Dunărea de Jos*, în *Studia Callatiana* I, 2002, p. 29–41. În viziunea autorului, expansiunea romană în Thracia și Dunărea de Jos a avut loc în trei etape, astfel: etapa I – de la începutul secolului II a. Chr., până la *Mithridates*; etapa a II-a – de la *Mithridates la Augustus*, respectiv, etapa a III-a – de la *Tiberiu la Traian*.

⁴ *Enciclopedia civilizației romane*, București, 1982 (în continuare, *E.C.R.*), p. 645. Primul război macedonean, 215–205 a. Chr., a fost inițiat de Filip V, regele Macedoniei care, în alianță cu Hannibal, a atacat posesiunile romane din Iliria. Roma a dat dovadă de multă abilitate diplomatică astfel că pacea care s-a încheiat în anul 205 a. Chr. nu a avut nici un fel de repercusiuni asupra acțiunilor militare desfășurate împotriva lui Hannibal.

Etapa I – de la cel de-al doilea război macedonean până la sfârșitul Republicii și instaurarea Principatului (199–27 a. Chr.).

Începutul expansiunii armatelor romane în Peninsula Balcanică debutează cu războaiele illirice din 229–228 a. Chr.⁵, respectiv, 219 a. Chr., când insula Corcyra, orașul Epidamnus, precum și alte regiuni de coastă, până în vecinătatea Macedoniei au intrat sub control roman. Conflictul cu Macedonia pare iminent însă izbucnirea celui de-al doilea război punic 218–201 a. Chr., precum și deschiderea unui al doilea front prin declanșarea primului război macedonean ca efect al alianței lui Hannibal cu Filip V, regele Macedoniei, amână pentru moment tendințele de expansiune în zonă. Ulterior, după înlăturarea pericolului cartaginez și încheierea celui de-al doilea război punic cu victoria romană de la Zama (202 a. Chr.), operațiunile militare împotriva Macedoniei sunt reluate în anul 199 a. Chr., când izbucnește cel de-al doilea război macedonean. Victoria decisivă de la Kynoskephalai, repurtată de Quintius Aemilius Flaminius (2 legiuni, 2 unități de aliați, trupe auxiliare cretane și etoliene și cavaleria numidă trimisă de Masinissa), împotriva lui Filip V (o falangă compusă din 6000 de soldați, 2000 de călăreți, 2000 de pedestrași ușor înarmați, 2000 de aliați traci și illiri și 500 de mercenari)⁶, deci condițiile unui raport de forțe net în defavoarea armatei romane, a însemnat, din punct de vedere tactic și victoria legiunii romane împotriva falangei macedonene. Pacea

---

⁵ Petolescu, C. C., *Dacia și Imperiul Roman. De la Burebista până la sfârșitul Antichității*, Editura Universitas, București, 2000, p. 26 și *infra*. Acest aspect este foarte bine pus în evidență prin ampla bibliografie prezentă în numeroase lucrări de sinteză, dintre care amintim: Patsch, Carl, *Beitrag zur Völkerkunde von Südosteuropa* (Akademie der Wissenschaften in Wien), 1932; Pârvan, Vasile, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926; Pippidi, D. M., Berciu, D., în *D.I.D.*, I, 1965, p. 288–324; Vulpe, R., Barnea, I., în *DID*, II, 1968, p. 24–67; Suceveanu, Al., Barnea, Al., *La Dobroudja romaine*, București, 1991, p. 22 și urm. etc. Un alt punct de vedere la Bounegru, O., *op. cit.*, p. 29 și urm., care, citându-l pe J. Hatzfeld, *Les trafiquants italiens dans l'Orient hellénistique*, 1919, p. 19–20, consideră că „fondarea coloniei Brindisi, în anul 246 a. Chr. este considerată un semn al orientării Romei către răsărit”.

⁶ Plutarh, *Vieți paralele – Flaminius*; Livius, Titus, *Ab urbe condita libri*, 33, 7.

s-a încheiat în anul 196, în condiții deosebite pentru Roma: 1.000 talanți ca despăgubiri de război din partea Macedoniei, precum și renunțarea, din partea lui Filip V, la posesiunile acestuia din Asia Mică și din Thracia, precum și la flota maritimă. Dar cea mai categorică înfrângere a falangei macedonene de către legiunea romană, consfințind definitiv, pe plan tactic, superioritatea acesteia din urmă, a fost bătălia de la Pydna (168 a. Chr.), când, în cadrul celui de-al treilea război macedonean (171–168 a. Chr.), consulul Lucius Aemilius Paulus l-a învins pe regele Macedoniei, Perseus⁷.

În urma bătăliei de la Pydna, Macedonia și Illyricum au fost împărțite în patru, respectiv în trei state autonome și, după două decenii, în anul 148 a. Chr., Macedonia a devenit provincie romană, astfel că, pentru Roma, cel de-al patrulea război macedonean (149–146 a. Chr.)⁸, s-a dovedit a fi o simplă formalitate.

Vizând înaintarea sistematică spre Dunăre, eventual și spre litoralul pontic, dar folosind ca pretext consolidarea și protejarea provinciei nou create, romanii au organizat, începând cu ultimele decenii ale secolului II a. Chr., unele incursiuni spre est, în teritoriile locuite de către traci. Campaniile succesive, purtate de C. Caecilius Metellus sau de M. Livius Drusus în anii 113 și 112 a. Chr. sunt foarte sumar tratate în izvoarele literare, chiar dacă în sursele epigrafice se fac unele referiri foarte vagi la aceste evenimente⁹. O mențiune specială trebuie făcută în legătură cu războiul purtat de M. Minucius Rufus între anii 114–107 a. Chr. când a obținut o victorie împotriva galaților, scordiscilor, bessilor și a altor neamuri tracice, ceea ce i-a făcut pe unii cercetători români să afirme că ar fi vorba despre unele populații situate în partea de nord a teritoriului

⁷ Livius, Titus, *op. cit.*, 45, 52; Plutarh, *Vieți paralele – Aemilius Paulus*. Falanga macedoneană a fost înfrântă într-un interval de timp foarte scurt, cca o oră, macedonenii pierzând 31.000 de oameni (20.000 de morți și 11 000 de răniți), romanii pierzând aproape 100 de oameni.

⁸ Acest război a fost inițiat de Andriscus, pretins fiu nelegitim al lui Perseus care a stârnit o răscoală în Macedonia în momentul în care s-a proclamat rege. Forțele macedonene au fost înfrânte de Cecilius Metellus.

⁹ Suceveanu, Al., *Viața economică în Dobrogea romană*, București, 1977, p. 14–16; Bounegru, O., *op. cit.*, p. 31–32.

locuit de *bessi*, indicând implicit, și direcția de deplasare a formațiunilor romane, adică spre Dunăre, undeva între Singidunum și Viminacium¹⁰. O situație deosebită o constituie campania lui T. Didius care se desfășoară, se pare, în zona Chersonesului Tracic și despre care s-a emis ipoteza, potrivit căreia, *foedusul* încheiat între Roma și Callatis ar fi putut fi o urmare a expediției acestuia în zona vest-pontică¹¹.

În perioada imediat următoare, între anii 89–63 a. Chr., Roma se confruntă cu așa-numita criză mithridatică, purtând, consecutiv, patru războaie cu Mithridates VI Eupator, rege al Pontului care, în anul 88 a. Chr. își crează o importantă bază de operații în Thracia, ocupând Abdera, Phillipi și Amphipolis. Ca efect, campania romană comandată de Sylla pune stavilă proiectelor lui Mithridates de a realiza o alianță cu dardanii și scordiscii¹², iar ceva mai târziu, între anii 75–74 a. Chr., în plină desfășurare a războiului cu dardanii (76–73 a. Chr.), G. Scribonius Curio atinge Dunărea, undeva în zona Banatului actual, dar nu îndăznește să treacă fluviul din cauza codrilor întunecoși¹³. Aceste acțiuni au demonstrat forța militară romană de a se erija întru arbitru în zona Peninsulei Balcanice, astfel că după izbucnirea celui de-al treilea război mithridatic (74–66 a. Chr.), au urmat două expediții romane: una pe o direcție principală în Asia sub comanda lui L. Licinius Lucullus și cealaltă, pe o direcție secundară, în zona pontică, comandată de M. Terentius Varro Lucullus. Ultima expediție, în urma căreia, cetățile grecești din zona pontică au fost cucerite și au

¹⁰ Bounegru, O., *op. cit.*, p. 32.

¹¹ Pippidi, D. M., *Contribuții la istoria veche a României*, București, 1967; Suceveanu, Al., *op. cit.*, p. 53, care consideră că tratatul a fost încheiat fie în perioada celui de-al doilea război mithridatic, ca urmare a expediției lui Varro Lucullus, fie în urma expedițiilor lui Crassus. Campania lui Didius are loc în jurul anului 101 a. Chr., iar impunerea unui control roman efectiv pe litoralul vest-pontic, în viziunea lui Bounegru, O., *op. cit.*, p. 33, se va produce ceva mai târziu, în contextul altor evenimente.

¹² *Apud* Bounegru, O., *op. cit.*, p. 34.

¹³ Petolescu, C. C., *Dacia și Imperiul Roman. De la Burebista până la sfârșitul Antichității*, Editura Universitas, București, 2000, p. 26; Bounegru, O., *op. cit.*, p. 34.

suportat garnizoane romane, a ajuns până la Dunăre. Probabil că această acțiune militară a fost aceea care a dus la încheierea *foedusului* între Roma și Callatis¹⁴. Lupta împotriva înaintării romane în bazinul dunărean era organizată de însuși regele Pontului. Guvernatorul Macedoniei, Marcus Terentius Varro Lucullus promise după anii 74–73 însărcinarea de a cuceri cetățile pontice de vest, tocmai pentru a slăbi autoritatea locală regelui din pont¹⁵.

D. M. Pippidi, prezentând tratatul încheiat între Roma și Callatis¹⁶, scrie următoarele: „... *ajungem deci la concluzia că ne găsim înaintea unui acord încheiat cu Callatis la capătul campaniilor balcanice ale lui M. Terentius Varro Lucullus, iar acest rezultat ne îndreptățește să ne întrebăm dacă – în cadrul aceluiași măsuri, dictate de aceeași preocupare – romanii s-au mulțumit să-și atașeze o singură cetate dintre coloniile vest-pontice sau, urmărind să anihileze influența lui Mithridates în aceste regiuni și să pregătească viitorul, n-au căutat să-și asigure puncte de sprijin pentru o expansiune viitoare, înglobând în tagma aliaților lor toate cetățile în chestiune, prin tratate asemănătoare celui care-l semnau cu Callatis? Răspunsul nu ni se pare îndoielnic, măcar că, în așteptarea unor irecuzabile dovezi textuale, confirmarea acetei ipoteze nu poate fi găsită în analiza evenimentelor...*”¹⁷.

Se pare că, ulterior, influența romană în zonă a suferit o diminuare semnificativă, fiind necesară intervenția guvernatorului Macedoniei, C. Antonius Hybrida între anii 62–61 a. Chr., pentru a anihila efectele revoltei „aliaților”, prin care se pot înțelege, fie orașele grecești de pe țărmul vest pontic, fie populațiile locale¹⁸.

Raportul de forțe în zonă suferă o schimbare profundă mai ales când litoralul, de la Olbia la Apollonia, este ocupat de Burebista și mai ales când după victoria lui Caesar împotriva lui Pompei, la Pharsalos (48 a. Chr.), învingătorul are intenția de a încerca anihilarea influenței regelui geto-dac, proiectând în acest sens o expediție

¹⁴ Suceveanu, Al., *op. cit.*, p. 53.

¹⁵ Pippidi, D.M., Berciu, D., în *D.I.D. I*, 1965, pp. 269 – 290.

¹⁶ CIL I² 2676.

¹⁷ Pippidi, D. M., Berciu, D., în *D.I.D. I*, 1965, *loc. cit.*

¹⁸ Suceveanu, Al., *op. cit.*, p. 16.

militară care însă nu a mai avut loc; coincidență sau nu, în același an, 44 a. Chr., atât Caesar, cât și Burebista au fost asasinați.

În perioada imediat următoare, după războiul civil între Octavianus și Marcus Antonius, încheiat în anul 31 a. Chr. cu victoria celui dintâi la Actium, în spațiul geografic al Dunării de Jos se desfășoară campania lui M. Licinius Crassus (29–28 a. Chr.) împotriva geților și bastarnilor care, la rândul lor, îi atacaseră pe denteheți, aliați ai romanilor,

Ca un corolar, în această etapă a expansiunii romane au avut loc cinci campanii militare mai importante în zona Dunării de jos; două în extremitatea de vest a acestei zone (M. Minucius Rufus și C. Scribonius Curio) și trei în extremitatea de est, între Dunăre și mare (M. Terentius Varro Luculus, C. Antonius Hybrida și M. Licinius Crassus) și, totodată, controlul roman se extinde asupra liniei Dunării, după moartea lui Burebista, până la Marea Neagră. Această zonă, dintre Dunăre și mare, a fost încredințată, probabil, mai întâi lui Roles, apoi lui Rhoemetalces I, regele clientelar al odrisilor și implicit, în mod indirect supusă dominației romane, spre deosebire de cetățile de pe litoralul vest-pontic, care erau supuse direct Imperiului roman¹⁹.

Etapa a II-a. De la instituirea Principatului până la constituirea provinciilor romane Moesia Superior și Moesia Inferior (27 a. Chr. – 86 p. Chr.).

Inaugurarea noului regim politic al Principatului de către Caius Iulius Caesar Octavianus Augustus a reprezentat, din punct de vedere militar, începutul unei perioade de intense transformări, atât la nivel conceptual-strategic, cât și la nivel executiv-tactic.

Un aspect care trebuie avut în vedere și care este definitiv pentru strategia romană în această perioadă îl constituie faptul că încă din anul 27 a. Chr., Augustus a împărțit provinciile romane în două categorii, senatoriale și imperiale, în acestea din urmă repartizând cele 25 de legiuni, rezultate din restructurarea celor 50 de legiuni de care dispunea imperiul în timpul războaielor civile.

---

¹⁹ *Ibidem*, p.18–19.

Apărarea imperiului s-a bazat pe o strategie ofensivă, realizată în sistem zonal²⁰, pe trei zone, astfel:

- *zona de contact direct*, protejată și controlată de forțele imperiale care, în funcție de politica imperială, puteau fi trimise în diverse teatre de acțiuni militare, dar care, fiind aproape de Roma puteau constitui și un eventual pericol în ceea ce privește izbucnirea unui război civil;

- *zona intermediară, de contact diplomatic*, un fel de zonă tampon între zona de contact direct și zona exterioară, bazată pe sistemul relațional cu statele aliate și clientelare;

- *zona exterioară de influență*, constituită din statele neutre și care era cea mai periclitată din punct de vedere militar, având în vedere precaritatea sistemului de alianțe.

Începând cu Augustus, legiunile sunt dispuse în provinciile imperiale, cât mai departe de Roma, spre extremitatea teritoriului imperial aflat sub guvernare directă²¹, numărul acestora în provincii, depinzând de interesul strategic în zonă, precum și de valoarea și importanța ipoteticului adversar. Caracteristic este faptul că legiunile au posibilitatea să fie mutate rapid dintr-o provincie în cealaltă, operațiunea executându-se pe drumurile strategice construite atât de-a lungul frontierelor, de regulă, obstacole naturale, cât și spre interiorul provinciei. De asemenea, numărul legiunilor în aceste provincii de la marginea imperiului au variat de la epocă la epocă și de la împărat la împărat, în funcție de inamicul potențial, precum și de organizarea sau reorganizarea provinciilor. Situația acestora din punct de vedere statistic este foarte clar ilustrată de Luttwak²².

Dacă până la Augustus, asistăm numai la tatonări ale armatei romane în zona Dunării de Jos, în ultimele decenii ale secolului I a. Chr. și în primele decenii ale secolului I p. Chr., asistăm la o amplificare a efortului roman de stabilire a frontierei pe fluviu.

---

²⁰ Luttwak, E. N., *The Grand Strategy of the Roman Empire*, Baltimore-Londra, 1976, p. 23.

²¹ *Ibidem*, p. 24.

²² *Ibidem*, p. 85.

Momentul care a marcat o nouă fază a confruntării dintre daci și romani l-a constituit expediția comandată de Tiberius, viitorul împărat, împotriva scordiscilor și dentheleților care au executat o incursiune în Macedonia (12–9 a. Chr.), când acesta a trecut la nord de Dunăre²³, precum și expediția comandată de Marcus Vinicius între anii (10–9 p. Chr.), când generalul roman, îi respinge pe dacii care atacaseră în Pannonia și îi urmărește până pe valea Mureșului²⁴.

Este posibil ca în urma acestor acțiuni, în Chersonesul Tracic să fie instalate detașamente ale legiunii a VII-a Macedonica, iar la Oescus – trupe din legiunea a XX-a Valeria Victrix²⁵.

Începutul instalării unor trupe romane la sud de Dunăre constituie dovada politicii Imperiului roman de a-și consolida stăpânirea în zona respectivă în vederea angajării unui conflict de amploare cu geto-dacii nord dunăreni, care executau dese incursiuni în teritoriul controlat de romani.

Constituirea, în anul 6 p. Chr., a unui organism preprovincial, sub autoritatea unui *praefectus civitatium Moesiae et Treballiae*²⁶, ca un comandament militar aparte care deținea de proconsulul Macedoniei, a însemnat o înăsprire a autorității romane în zona Dunării de Jos. Această structură militară, comandată de Caecina Severus în calitate de *legatus Augusti pro praetore exercitus*, și-a făcut simțită prezența prin respingerea unui atac al dacilor chiar în anul primul an al constituirii sale²⁷.

Au urmat apoi expedițiile conjugate a doi generali romani, Cnaeus Cornelius Lentulus, guvernatorul Pannoniei, în zona din dreapta, respectiv, Sextus Aelius Catus în zona din stânga Oltului, aceasta din urmă soldată cu distrugerea a numeoașe așezări fortificate, printe cele constatate arheologic La Zimnicea, Popești și Piscul Crăsani. Semnificativ pentru expediția lui Sextus Aelius Catus este faptul că sunt

---

²³ Bounegru, O., *op. cit.*, p. 38.

²⁴ E.C.R., p. 817.

²⁵ *Apud* Bounegru, O., *loc. cit.*

²⁶ Petolescu, C. C., *op. cit.*, p. 29.

²⁷ Cassius, Dio, *Istoria romană*, LV, 30.

strămutați cu forța la sud de Dunăre, un număr de 50.000 de transdanubieni²⁸. Această măsură dovedește încercarea de consolidare a limesului dunărean, prin depopularea și slăbirea potențialului demografic din zona situată în imediata apropiere a fluviului.

Punctul culminant al prezenței militare romane în zonă, în această perioadă, mai precis în timpul domniei lui Tiberius (14–37 p. Chr.) este reprezentat de transformarea comandamentului militar moesic într-o provincie: *Moesia*²⁹ (15 p. Chr.) și, implicit, conform principiului strategic roman, de a transfera aici unități militare cu regim de staționare permanent (legiunea a IV-a Scythica, dispusă, probabil la Viminacium și legiunea a V-a Macedonica, dispusă la Oescus)³⁰.

Tot pentru a întări frontiera danubiană și a slăbi presiunea din partea adversarilor, romanii acceptă instalarea sarmaților iazygi în teritoriul de câmpie aflat între Dunăre și Tisa.

În timpul împăratului Claudius (41–54), regatul clientelar al odrisilor este anexat și transformat într-o provincie, purtând numele de Thracia (46)³¹.

Înființarea acestei provincii nu a influențat, probabil, statutul teritoriului dintre Dunăre și mare, astfel că nu s-au produs modificări substanțiale în legătură cu acest aspect³², emițându-se ipoteza că structurile administrative romane s-au impus, în Dobrogea, pe parcursul mai multor etape, ceva mai târziu³³.

În timpul domniei lui Nero (54–68), în urma unei expediții la nordul gurilor fluviului Dunării, guvernatorul Moesiei, Tiberius

²⁸ Strabon, *Geografia*, vol. I–III, ed. Felicia Vanț-Ștef, București, 1973–1983, 7, 3, 10.

²⁹ Bounegru, O., *op. cit.*, p. 41–42; evidențiază diferența, în timp, dintre organizarea militară a teritoriului viitoarei provincii Moesia, eveniment care se produce odată cu instalarea temporară a unor unități militare romane în vestul Moesiei (16–11 a. Chr.) și organizarea administrativă a acestei provincii, proces care a avut loc ceva mai târziu.

³⁰ Petolescu, C. C., *op. cit.*, p. 33.

³¹ D.I.D., p. 306–307.

³² Suceveanu, Al., *Din nou despre cariera lui Marcus Arruntius Claudianus*, în SCIVA, 30, nr. 1, 1979, p. 51–52; Bounegru, O., *op. cit.*, p. 44.

³³ Suceveanu, Al., *op. cit.*, p. 64.

Plautius Silvanus Aelianus, a diminuat componenta demografică a zonei prin strămutarea a peste 100 000 de oameni, populație formată în majoritate din daci, bastarni și sarmați³⁴. Dislocarea masivă crează un vid de autoritate în zonă care este repede absorbit de sarmații catafractari care, din acest moment, fac dese incursiuni și jefuiesc nordul Dobrogei.

Controlul efectiv în zona dobrogeană, trebuie pus în legătură cu stabilirea primelor unități militare în centrele situate de-a lungul Dunării³⁵, precum și cu reorganizarea flotei – *Classis Flavia Moesica* – acțiuni întreprinse în timpul lui Vespasian³⁶.

Tot în această vreme are loc o nouă dispunere a forțelor terestre romane, în sensul că asistăm la o anumită stabilizare “*pe poziții*” a legiunilor, astfel: legiunea a III-a Galica, sosită în zona pontică în vremea războiului civil, după victoria lui Vespasianus se reîntoarce în Syria; legiunea a VIII-a Augusta este trimisă în Germania; legiunea a VII-a se stabilește la Viminacium; legiunea a V-a Macedonica, revine din Orient și ocupă castrul de la Oescus; din Germania sunt aduse două legiuni: legiunea a V-a Alaudae și legiunea I Italica dislocată în castrul de la Novae, iar din Dalmația – legiunea a IV-a Flavia Felix³⁷. În afară de aceste forțe principale, în provincia Moesia sosesc și foarte multe trupe auxiliare.

Ultimul reprezentant al dinastiei Flaviilor, Titus Flavius Domitianus (81–96), avea să adauge limesului dunărean o nouă coordonată prin restructurarea și împărțirea provinciei Moesia în alte două provincii: Moesia Superior și Moesia Inferior (86), în sensul că abia acum, întreg malul drept al Dunării de Jos este controlat de armatele romane și se realizează, datorită formei semicirculare a fluviului, așa-zisul clește strategic.

³⁴ CIL, XIV, 3608; Pippidi, M. D., *Studii de istoria religiilor antice*, București, 1969, p. 287–326.

³⁵ Durostorum – CIL, III, 6125; Carsium – ISM, V, 103; Arrubium – ISM, V, 251; Troesmis – ISM, V, 214.

³⁶ Aricescu, A., *Armata în Dobrogea romană*, București, 1977, p. 78–82; Suceveanu, Al., *op. cit.*, p. 47–59.

³⁷ Petolescu, C. C., *op. cit.*, p. 39.

Etapa a III-a – de la constituirea provinciilor romane Moesia Superior și Moesia Inferior până la transformarea Daciei în provincie romană (86–106).

Constituirea provinciilor Moesia Superior și Moesia Inferior și realizarea „cleștelui strategic” în timpul lui Domițian, reprezintă de fapt realizarea visului lui Augustus de a fixa frontiera Imperiului roman pe Dunăre.

În timp, provinciile dunărene s-au constituit astfel: Raetia și Noricum în anul 15 a. Chr., Pannonia – în anul 9–10 p. Chr.; Moesia cu Dardania – în anul 15. Se observă astfel foarte bine, direcția de expansiune a Imperiului roman dinspre vest spre est, iar dacă avem în vedere că în anul 86, la sudul Dunării, dar în partea de nord a provinciei Thracia, înființată în anul 46, apar cele două Moesii (Superior și Inferior), prin restructurarea și transformarea fostei provincii Moesia, se observă și cea de-a doua direcție de expansiune dinspre sud spre nord.

Toate provinciile romane înființate de-a lungul liniei Dunării au aceeași caracteristică – toate sunt dispuse pe malul drept al fluviului. Având în vedere iminența unui conflict cu statul geto-dac, începând cu Domițian, când se realizează dispozitivul strategic se pare că asistăm la o încercare de părăsire a liniei tradiționale în ceea ce privește fixarea frontierelor Imperiului roman pe malul unui obstacol natural cum este Dunărea, asta și din cauza recrudescenței atacurilor care veneau dinspre nord, din zona intra și extracarpatică. Cu toate că Dunărea era un obstacol natural greu de trecut și putea fi apărat foarte ușor, datorită drumurilor strategice construite pe malul său drept și care permiteau deplasarea cu ușurință a formațiunilor terestre sau fluviale romane dintr-un loc în altul, în zonele periclitare, se pare că acest lucru nu a constituit un impediment serios pentru formațiunile politico-militare ale geto-dacilor.

Organizarea armatei romane în secolul I p.Chr. se caracteriza prin existența serviciului militar permanent. Armata se recruta din toate clasele sociale, iar spre sfârșitul imperiului, cu precădere din rândul claselor paupere (sub forma mercenariatului), inclusiv din populația statelor supuse de marele imperiu.

Serviciul militar se presta în activitate (între 17–46 de ani) și în rezervă³⁸ (între 47–60 de ani). Recrutarea era regională, fiecare regiune organizând o legiune militară, ceea ce asigura o mobilizare rapidă. Durata serviciului militar a fost variabilă; până în secolul II a. Chr., 10 ani pentru trupele călări și 16 ani pentru cele pedestre; ulterior, serviciul militar era de 20 de ani pentru trupele formate din cetățeni romani și 25 de ani pentru legiunile constituite din tinerii recrutați din provinciile cucerite de romani. Cei care participau la 10 campanii, în cavalerie, sau la 20 de campanii, în pedestrime, erau trecuți în rezervă, înaintea expirării termenelor stabilite și primeau diploma de veteran, un lot de pământ, iar auxiliarii și cetățenia romană. Pe toată durata serviciului militar soldații primeau soldă.

Armata romană era formată din:

- **forțele terestre** (pedestrime, cavalerie, corpul mașinilor de luptă, fabrii);
- **forțele navale** (marina militară) formate din flota maritimă și flota fluvială.

Pedestrimea (infanteria) era compusă din: *velites* (veliții), înarmați cu sabie scurtă, mai multe sulițe, cască din piele (galea), scut rotund (parma); *hastati* înarmați cu spadă, praștie, suliță (pilum), cască, scut, jambiere, lorica și cuirasa de metal (mai ales cei proveniți din rândul claselor avute); *triarii* foloseau lancea (hasta) pentru a constitui un zid de protecție la adăpostul căruia se refăceau dispozitivele de luptă și un scut dreptunghiular pentru protecție și constituirea formației testudo (broasca), în timpul executării asalturilor pentru cucerirea unor cetăți, sabie; *principes* constituiau corpul cel mai viguros al pedestrimii, ai cărui luptători erau înarmați asemănător cu corpul hastatilor.

Cavaleria reprezenta între 1:6 și 1:10 din efectivele unei legiuni.

Corpul mașinilor de luptă, bine dezvoltat se compunea din „mașini” de luptă pentru lansarea „proiectilelor” (catapulte, baliste, onagri, scorpioni); pentru protecția luptătorilor în timpul asaltului unor cetăți (care de luptă, turnuri mobile); pentru spart zidurile

---

³⁸ E.C.R., pp. 92–94.

(berbecele de luptă, falces murales – cârlige metalice înmănușate în prăjini lungi de lemn).

Marina militară a fost formată inițial din nave și luptători romani³⁹, ulterior flota romană a fost completată cu contingente furnizate de aliații din Orient. În timpul imperiului, țărmurile italice erau apărate de două escadre – una staționată la Ravena și cealaltă la Misenus.

Fabrii (corpul lucrătorilor în lemn și fier) executau lucrări speciale în timpul asediilor, iar în timp de pace se ocupau de întreținerea armamentului și mașinilor de luptă.

Efectivele armatei romane în timpul Imperiului se ridicau la circa 300.000–500.000 de oameni sub arme⁴⁰.

Sub aspectul structurii interne, pedestrima era organizată în *centurii* (100 de luptători), *manipuli* (compuse din două centurii), *cohorte* (care reuneau 3 manipuli), *legiuni*, formate din 10 cohorte. Existau de asemenea, o serie de *cohorte auxiliare*, constituite din rândul popoarelor supuse de Imperiul roman și cohorte specializate, ca cele *pretoriene*, cu misiunea de a păzi împăratul sau diferiți conducători ai unor campanii; *cohorte urbane* – pentru paza senatorilor și asigurarea ordinii în localitățile urbane; *cohortele vigiliilor* – pentru stingerea incendiilor.

Cavaleria era organizată pe *turmae* (30 de luptători) și *alae*, unitate care cuprindea mai multe *turmae*.

Dispozitivul de luptă al legiunii romane era de regulă pe trei linii de manipuli, având la flancuri elemente mobile de formate din cavalerie*.

---

³⁹ Grimal, Pierre, *Civilizația romană*, traducere și note de Eugen Cizek, Editura Minerva, 1973, p.191.

⁴⁰ *E.C.R., loc. cit.*

* Acest pasaj care se referă la organizarea de principiu a armatei romane a fost realizat cu sprijinul nemijlocit al domnului general de brigadă (r.) prof. univ. dr. Nicolae Ciobanu, căruia îi mulțumim și pe această cale pentru amabilitatea cu care ne-a pus la dispoziție propriile studii și cercetări. Realizarea dispozitivului de luptă al legiunii romane, precum și modul de acțiune în câmpul tactic al acesteia, vor fi prezentate într-un studiu separat.